

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΜΣΤ'

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1975

ΤΕΥΧΟΣ Γ'

ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΙΚΟΝΙΟΥ

(ca. 341/5 — 395/400)

«ΠΕΡΙ ΨΕΥΔΟΥΣ ΑΣΚΗΣΕΩΣ» *

Υ Π Ο

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Γ. ΜΠΟΝΗ

Όμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

4. Ἡ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιφανίου «κατὰ αἱρέσεων» ἀπόδειξις ὅτι οἱ «Ἐγκρατῖται» καὶ «Ἀποτακτῖται» εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς αἱρετικούς τοῦ Ἀμφιλοχίου.

1. Ὁ Ἐπιφάνιος Κύπρου, ἐν τῷ συστηματικῷ ἀντιρρητικῷ αὐτοῦ ἔργῳ «Κατὰ αἱρέσεων», μνημονεῦει τῆς αἱρέσεως τῶν «Ἐγκρατιτῶν», ἣτις, πέποιθα, δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλοχίου πολεμουμένην ὁμώνυμον αἵρεσιν¹. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ Ἐπιφάνιος περιληπτικῶς μόνον διαλαμβάνει περὶ τῆς αἱρέσεως ταύτης, ἐνῶ ὁ Ἀμφιλόχιος λεπτομερῶς ἐκθέτων τὰς κακοδοξίας τῆς αἱρέσεως, φυσικὸν ἦτο νὰ ὁμιλήσῃ καὶ περὶ ἀρχῶν καὶ τάσεων καὶ ἀποκλίσεων καὶ συγγενῶν στοιχείων πρὸς ἄλλας αἱρέσεις, ἅτινα πάντα παραλείπονται ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὡθεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι πρόκειται περὶ τῶν ἰδίων ἀκριβῶς αἱρέσεων. Καὶ τὰ συντόμως καὶ περιληπτικῶς ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου ἐκτιθέμενα, εἶναι ἐν τούτοις ἱκανὰ ν' ἀποδείξουν τὴν πλήρη συνταύτισιν τῶν «Ἐγκρατιτῶν» αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὁμωνύμους αἱρετικούς τοῦ Ἀμφιλοχίου. Ὁρθὸν θὰ ἦτο νὰ παραθέσωμεν τὰ σχετικὰ χωρία, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλοχίου λεγόμενα διὰ ν' ἀποδείξωμεν τὴν πλήρη ταύτισιν τῶν ὁμωνύμων τούτων αἱρέσεων. Ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 272 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Migne, PG 41,849/56.

ὁ χῶρος νὰ ἀναφέρωμεν καὶ ἐνταῦθα τὰ σχετικὰ χωρία. Μόνον ἐν σημείον θέλομεν νὰ ἐπισημάνωμεν. Ὁ Ἐπιφάνιος ὑπερτονίζει τὴν εἰς δύο ἀρχὰς πίστιν τῶν «Ἐγκρατιτῶν» του, ὅπερ ὁ Ἀμφιλόχιος δὲν φαίνεται πράττων. Ἀλλὰ δὲν νομίζω ὅτι διὰ τοῦτο πρέπει νὰ διακρίνωμεν τοὺς «Ἐγκρατίτας» τοῦ Ἐπιφανίου ἀπὸ τοὺς «Ἐγκρατίτας» τοῦ Ἀμφιλοχίου. Ἄλλας τινὰς φαινομενικὰς διαφορὰς Ἐπιφανίου καὶ Ἀμφιλοχίου δὲν θεωροῦμεν τόσον ἰσχυράς, ὥστε νὰ διακρίνωμεν τὰς ὁμοίας κατ' οὐσίαν αἱρέσεις ταύτας, εἰς ἰδιαιτέρας ομάδας, ξένας πρὸς ἀλλήλας.

2. Ὁμολογητέον ἐν τούτοις ὅτι κοινὰ καὶ δὴ καὶ πλεῖστα σημεῖα τῶν αἱρέσεων τοῦ Ἀμφιλοχίου πρὸς τινὰς ἑτέρας αἱρέσεις τοῦ Ἐπιφανίου ἀπαντῶσι, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ ἔπεται ὅτι μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ταυτίσωμεν καὶ τὰς συγγενεῖς πῶς αἱρέσεις ταύτας πρὸς τὰς τοῦ Ἀμφιλοχίου. Δὲν πρέπει ἄλλωστε νὰ διαφεύγη τοῦ μελετητοῦ τῆς ἀντιρρητικῆς καθόλου γραμματείας ὅτι πάντες οἱ ἀντιρρητικοὶ συγγραφεῖς, ἀπὸ τοῦ Εἰρηναίου μέχρι τοῦ Ἀμφιλοχίου, τοῦ Ἐπιφανίου καὶ τοῦ Θεοδορήτου, ὁρμῶνται ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι, ὡς ἐν τῇ ἐπισήμῳ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχει «διαδοχὴ» διὰ τῶν Ἐπισκόπων, οὕτω καὶ ἐν πάσαις ταῖς αἱρέσεσιν ὑφίσταται τοιαύτη «διαδοχὴ», ἧς ἡ ἀρχὴ ἀνάγεται εἰς αὐτὸν τὸν διάβολον καὶ εἶτα, κατὰ δεῦτερον λόγον, εἰς τὸν Σίμωνα μάγον. Οὕτω πῶς ἐπεδίωκον οἱ ἀντιρρητικοὶ συγγραφεῖς νὰ συσχετίσουν τὰς αἱρέσεις πρὸς ἀλλήλας, νὰ ἐξεύρουν τὴν πρώτην πηγὴν, εἰς ἣν ἐκάστη ἀνάγεται καὶ ἐξ ἧς ἀπέρρευσε, καὶ νὰ ἐρμηνεύσουν οὕτω τὰ ὑφιστάμενα μεταξὺ τῶν διαφόρων αἱρέσεων κοινὰ σημεῖα διδασκαλίας. Αὐτὸς ὁ Ἀμφιλόχιος τονίζει τοῦτο ἐν τῷ πρὸ ἡμῶν ἔργῳ αὐτοῦ, τάδε λέγων: «Ὡς γὰρ ἡ Ἐκκλησία ἢ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ σώζει τὴν γενεαλογίαν τοῦ Χριστοῦ, οὕτως καὶ αἱ αἱρέσεις φυλάσσουν τὴν διδοχὴν τοῦ Σίμωνος». Προφανῶς ὁ ὅρος «διαδοχὴ» χρησιμοποιεῖται ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν συνήθη ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ σημασίαν.

3. Ἄλλ' ἔνια ἢ καὶ πλείονα κοινὰ σημεῖα αἱρέσεώς τινος πρὸς ἑτέραν ἢ καὶ πλείονας αἱρέσεις δὲν ὑποχρεοῦσι, φυσικά, εἰς

τὴν ταύτισιν ταύτης πρὸς τὴν ἔχουσαν ἢ τὰς ἐχούσας τὰ κοινὰ σημεῖα αἰρέσεις. Ἐπιπλέον καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἰδίαις αἰρέσεσιν ὑπῆρχον οὐχὶ σπανίως διαφοραὶ τινες, αἵτινες διέκρινον ταύτας καὶ μεταξὺ τῶν ἔτι. Τοῦτο συμβαίνει καὶ παρὰ ταῖς αἰρέσεσι τοῦ Ἀμφιλοχίου, ὅπερ ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ διακρίνη τὰς αἰρέσεις του εἰς πλείονας παραφυάδας. Αἱ μικροδιαφοραὶ ὅμως καὶ μικροδιακρίσεις, ὅσον καὶ ἂν ἐπιβάλλουν τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκάστης διακρίβωσιν καὶ τὸν ἀκριβῆ ἔλεγχον τῶν τοιούτων διακρίσεων ἀπὸ τῶν ὁμοίων αὐτῇ αἰρέσεων, δὲν ἐπιτρέπουν ἐν τούτοις καὶ τὴν τελείαν ἀπὸ τὰς ὁμοιοτύπους αἰρέσεις διαφοροποίησιν. Οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλοχίου καταπολεμούμενοι αἰρετικοὶ «Ἐγγρατῖται» καὶ «Ἀποτακτῖται», ἐνῶ διακρίνονται καὶ μεταξὺ τῶν εἰς πλείονας παραφυάδας, π.χ. «Σακκοφόρους», «Ἐρινούς» κ.τ.τ., ἐμφανίζουσιν ἐξ ἄλλου καὶ κοινὰ σημεῖα πρὸς ἄλλας γνωστὰς αἰρέσεις, ἀναφερομένας ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου. Περὶ τούτων δ' ἐρχόμεθα εὐθύς ἀμέσως νὰ ὁμιλήσωμεν.

5. Ἐτεραί τινες αἰρέσεις ἔχουσαι κοινὰ τινὰ σημεῖα πρὸς τὰς αἰρέσεις τοῦ Ἀμφιλοχίου.

1. Πρωτίστως συγγένειαν, ἂν μὴ καὶ πλήρη συνταύτισιν, πρὸς τὰς αἰρέσεις τοῦ Ἀμφιλοχίου, ἐμφανίζουσιν οἱ αἰρετικοὶ «Σακκοφόροι», οὓς ὁ μ. Βασίλειος ἀναφέρει ἐν τῇ Α' Κανονικῇ αὐτοῦ Ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον¹. Δυστυχῶς ὅμως περὶ αὐτῶν δὲν ἔχομεν σαφεστέρας εἰδήσεις καὶ δὴ καὶ ἂν οὗτοι ἰδιαίτεραν ἀπετέλεσαν αἵρεσιν. Τὰς εὐαρίθμους περὶ αὐτῶν εἰδήσεις συνοψίζομεν κατωτέρω. Καὶ ἐν πρώτοις ἢ ἐν Γάγγρα (340) σύνοδος ὁμιλεῖ περὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἄλλοῖα τοῖς συνήθους ἀμφιεννύμενοι ἱμάτια, «διὰ νομιζομένην ἀσκησιν»². Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἔχομεν λεπτομερεστέραν περιγραφὴν τῶν ἰδιοτυπιῶν τῶν. Ὁ Νικόδημος ἀγιορείτης, ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν κανόνων 12 καὶ 13 τῆς

1. Migne, PG 32,729, καν. 47, Ἐπιστ. ὑπ' ἀριθ. 199. Πρβλ. καὶ 32,732Α.

2. Πρβ. Hefele, Konziliengeschichte I², 784 ἐ. καὶ σ. 779.

ἐν Γάγγρα (340) συνόδου, ὀρθῶς νομίζω σχετίζει τοὺς μεταλλάσσοντας τὸ ἔνδυμά των πρὸς τοὺς «Εὐσταθιανούς», οὓς ἄλλωστε ἡ σύνοδος αὕτη καθόλου καταπολεμεῖ καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐκτενέστερον λόγον θὰ κάμωμεν κατωτέρω. Τὸ ὄνομα «Σακκοφόροι» περιέργως σπανιότατα ἀπαντᾷ ἐν τῇ καθόλου ἀντιρρητικῇ γραμματείᾳ. Παρ' Ἐπιφανίῳ ἀπαντᾷ ἅπαξ μόνον ἐν τῇ ἀπαντητικῇ αὐτοῦ Ἐπιστολῇ πρὸς Ἀκάκιον καὶ Παῦλον¹. Ἄλλ' ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν «Ἀποστολικῶν»² οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ «Σακκοφόρων». Ἄξια μνείας εἶναι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου Ἀλεξανδρείας μνημονευόμενα³: «Ὀλίγοι εἰσὶν οἱ κατὰ Θεὸν πολιτευόμενοι, ἀλλὰ κατὰ ἀνθρωπαρέσκειαν ταῦτα ποιοῦσι καὶ προβάλλουσι σακκοφορίαν καὶ κομῶσι τὰς κεφαλὰς καὶ περιπατοῦσιν ἐπιδεικτικῶς, ἐπιδεικνύμενοι τοῖς ἀνθρώποις τὰ κατορθώματα ἑαυτῶν καὶ θέλουσι κληθῆναι ἅγιοι καὶ προσκυνεῖσθαι ὑπὸ πάντων». Καὶ ὁ Διδύμος ὁ Ταρσοῦ, ἐν τῇ Ἑρμηνείᾳ αὐτοῦ τοῦ Ψαλμικοῦ 68,12⁴ λέγει: «αἰνίττεται δὲ διὰ τοῦ σακκοῦ τὴν σκληρὰν καὶ κακωτικὴν διαίταν· οὐ γὰρ αἰσθητῶς που ἐλέχθη σακκὸν ἐνδεδύσθαι τὸν Ἰησοῦν».

Ἐκ τῶν εὐαρίθμων τούτων εἰδήσεων οὐδεμία, ὡς εἰκός, βεβαιότητος δύναται νὰ προκύψῃ, ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῶν «Σακκοφόρων» αἰρετικῶν πρὸς τὴν αἵρεσιν τῶν «Ἐγκρατιτῶν» καὶ «Ἀποτακτιτῶν». Συμφώνως ὅμως πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλοχίου περὶ τῶν «σάκκων» φορούντων καὶ τῶν «ἐρινόν» ἔνδυμα προτιμώντων λεγόμενα, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ οἱ «Σακκοφόροι», ὅπως καὶ οἱ «Ἐρινοφόροι» ἀπετέλουν παραφυάδας τῆς αἵρέσεως τῶν «Ἐγκρατιτῶν» καὶ «Ἀποτακτιτῶν».

2. Συγγένειαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πλήρη συνταύτισιν, πρὸς τὰς αἵρέσεις τοῦ Ἀμφιλοχίου, παρουσιάζουν καὶ οἱ «Ἀποστολικοί, οἱ

1. Παρὰ Migne, PG 41, 165A: «Ἀποστολικοί, οἱ καὶ Ἀποτακτῖται, οἷς συνάπτονται οἱ καλούμενοι Σακκοφόροι». Πρβ. καὶ Migne, PG 42, 765S.

2. Παρὰ Migne, PG 41, 1040/52.

3. Παρὰ Migne, PG 86, 1, 460 A/B: Περὶ ἀστρονόμων.

4. Παρὰ Migne, PG 33, 1654B. Πρβ. τὰ αὐτὰ που καὶ ὑπὸ τοῦ Διδύμου Ἀλεξανδρείας λεγόμενα, παρὰ Migne, PG 39, 1453C.

καὶ Ἀποτακτικοί» τοῦ Ἐπιφανίου. Ὁ ἀντιρρητικός οὗτος συγγραφεὺς λέγει περὶ αὐτῶν: «Ἀποστολικοί, οἱ καὶ Ἀποτακτικοὶ καὶ αὐτοί, οἱ περὶ τὴν Πισιδίαν μόνον, ἀποτακτικούς δεχόμενοι καθ' ἑαυτούς. Παρὰ π λ η σ ι ἄ ζ ο υ σ ι δὲ τοῖς Ἐγκρατίταις· ἄλλα δὲ παρ' αὐτούς φρονοῦσι»¹. Ὁ Ἐπιφάνιος ὡς ἐξῆς ἐκτίθησι τὰ κατ' αὐτούς²: «Μετὰ δὲ τούτους — δηλ. τοὺς Ἀγγελικούς — ἄλλοι ἑαυτούς Ἀποστολικούς ὠνόμασαν. Βούλονται δὲ καὶ Ἀποτακτικούς ἑαυτούς λέγειν. Φυλάττεται δὲ παρ' αὐτοῖς τὸ μ η δ ἔ ν κ ε κ τ ῆ σ θ α ι. Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ αὐτοὶ ἀπόσπασμα τῶν Τατιανοῦ δογμάτων, Ἐγκρατιτῶν τε καὶ Τατιανῶν καὶ Καθαρῶν· οἷτινες φύσει Νόμον οὐ παραδέχονται. Παρήλλακται δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ τὰ μυστήρια. Σεμνύνονται δὲ δῆθεν ἀκτημοσύνην· σχίζουσι δὲ μάτην οὗτοι καὶ βλάπτουσι τὴν ἁγίαν Θεοῦ Ἐκκλησίαν, διὰ τὸ ἐθελοθρησκεύειν, ἐκπεσόντες τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. Οὔτε γὰρ παραπεπτωκότος τινὸς εἶσδεξις ἔτι γίνεται· τὰ ὅμοια δὲ τοῖς ἀνωτάτω λεγομένοις φρονοῦσι περὶ τε τοῦ γάμου καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων. Καὶ οἱ μὲν Καθαροὶ ταῖς ῥηταῖς μόνον Γραφαῖς κέκτηνται· οὗτοι δὲ ταῖς λεγομέναις πράξεσιν Ἀνδρέου τε καὶ Θωμᾶ τὸ πλεῖστον ἐπερείδονται, παντάπασιν ἀλλότριον τοῦ κανόνος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὑπάρχοντες». Καὶ κατωτέρω³ ταῦτα προστίθησιν: «Ἄλλ' ὡς περὶ τούτων εἶπεῖν προειλήφαμεν, ἐν ὀλίγῳ χώρῳ οὗτοι ὑπάρχουσι, περὶ τὴν Φρυγίαν τε καὶ Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν». Πρόδηλον εἶναι ὅτι οἱ αἰρετικοὶ οὗτοι πλεῖστα τὰ κοινὰ πρὸς τοὺς αἰρετικούς τοῦ Ἀμφιλοχίου ἔχουσιν. Ἄλλ' ἅμα καὶ διαφορὰς ἐμφανίζουσιν, αἷτινες ἀρκοῦντως διακρίνουσι τούτους τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλοχίου πολεμουμένων, ὡς καὶ αὐτὸς ἄλλωστε ὁ Ἐπιφάνιος ἀνωτέρω παρετήρησεν. Ἄξιον πάντως σημειώσεως εἶναι, ὅτι καὶ οἱ αἰρετικοὶ οὗτοι ἦσαν διαδεδομένοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐπιφανίου τοῦλάχιστον καὶ ἐν Φρυγίᾳ καὶ Παμφυλίᾳ, ἥτοι τῇ Ἐπαρχίᾳ τοῦ ἡμετέρου Ἀμφιλοχίου.

1. Migne, PG 41, 849B. Πρβ. τὰ αὐτὰ που καὶ ἐν Ἀνακεφαλαιώσει, Αὐτόθι 42, 868A.

2. Migne, PG 41, 1040S/D.

3. Migne, PG 41, 1041B/S.

6. Ἡ ὕπαρξις πολλῶν αἱρέσεων καὶ ποικιλωνύμων αἱρετικῶν παραφυάδων, ἀποδεικνύει τὴν ἐνυπάρχουσαν σφύζουσαν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν, κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν ἐποχήν.

Ὡς ἐκ πάντων τῶν ἐκτεθέντων δῆλον γίνεται, πλεῖσται αἱρέσεις, ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου ἀναφερόμεναι, παρουσιάζουν συγγενειάν τινα ἢ καὶ εἰς πλεῖστα σημεῖα ἐπαφὴν πρὸς τὰς αἱρέσεις τοῦ Ἀμφιλοχίου. Ἀλλὰ καὶ μικρὰ ἔτι διάκρισις ὑποχρεοῖ νὰ μὴ ταυτίζωμεν αὐτὰς πρὸς τε ἀλλήλας καὶ πρὸς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος αἱρέσεις τοῦ ἡμετέρου Ἀμφιλοχίου. Αὕτη αὕτη ἢ μικρὰ ἔστω διάκρισις ἀπετέλει δι' οἰανδήποτε αἵρεσιν τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, ὅπερ ἐπέδιδεν αὐτῇ τὴν ἰδιαίτεραν ἐκείνην σφραγίδα, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ προσωυμίαν ἰδίαν ἐκτᾶτο. Αἱ λεπταὶ αὗται διακρίσεις τῶν αἱρέσεων πρὸς ἀλλήλας, ἐπέτρεπον ἤδη παρὰ τοῖς Ἀρχαίοις ἀντιρρητικοῖς συγγραφεῦσι τὴν πλήρη μιᾶς ἐκάστης ἀνατροπὴν καὶ ἀντίκρουσιν καὶ τὸν λεπτομερῆ ἔλεγχον τῶν διδαγμάτων καὶ κακοδοξιῶν αὐτῆς. Δι' ἡμᾶς σήμερον εἶναι βεβαίως δυσχερὲς νὰ ἐξιχνιάσωμεν τὰς λεπτεπιλέπτους ταύτας ἐπιμέρους διαφορὰς μιᾶς ἐκάστης αἱρέσεως καὶ νὰ διακριβώσωμεν τὰ σημεῖα, ἐν τε τῇ πίστει, δηλ. τῷ δόγματι, καὶ τῇ πράξει ἢ τῷ ἥθει, διαφορῶν καὶ ἀκροτήτων, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι ὅμως τότε σπουδαιοτάτην ἀξίαν εἶχον, ἐφ' ὅσον ἀπετέλουν κρύφια κατὰ τῆς ἐπισήμου Καθολικῆς Ἐκκλησίας βέλη, οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητα, τούναντιον καὶ ἐπιζήμια διὰ τοὺς ἀπλουστεροὺς ἰδίᾳ χριστιανοὺς — καὶ τοιοῦτοι ἦσαν, ὡς φαίνεται, οἱ περισσότεροι — καὶ ἐπικίνδυνα διὰ τὴν καθόλου τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας ἱεραποστολικὴν μεταξὺ τῶν τε πιστῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν δρᾶσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτερον σημεῖον, οὐχὶ μικροτέρας σημασίας εἶναι καὶ τὸ ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐκθέσεως εἰς μέσον προβάλλον καὶ ὅπερ πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι δηλ. αἱ ἀσκητικαὶ τάσεις, ἀποκλίσεις καὶ ἰδιοτυπίαί, αἱ εἰς αἱρετικὰς κακοδοξίας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, περιπεσοῦσαι, ἀπετέλουν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἰδίᾳ, ἀληθῆς μωσαϊκὸν καὶ πολὺπλοκον ἄλυσιν, ἣν ἡμεῖς σήμερον

οὐδὲ νὰ συλλάβωμεν ἐν νῶ εἴμεθα εἰς θέσιν. Ἄλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν, ἔστω καὶ ἐξ ἀντιθέτου ἐξεταζόμενον, μιᾶς σφυσούσης ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ δράσεως, καὶ ἀποδεικνύει ἄπαξ ἔτι πόσον μέγала καὶ πόσον ζωηρὰ ἦσαν τὰ διαφέροντα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διὰ τε τὴν χριστιανικὴν κοσμοθεωρίαν καὶ πρᾶξιν, καὶ διὰ τὴν κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπον ἐπίτευξιν τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ, τὴν πραγμάτωσιν τοῦ τελείου χριστιανικοῦ Ἰδεώδους καὶ τὴν κάρπωσιν τῶν ἀγαθῶν τῆς αἰωνίου μακαριότητος.

7. Συγγένεια «εὐσταθιανῶν» καὶ «ἐγκρατιτῶν» ἢ «ἀποτακτιτῶν».

1. Πόσον εὐχερῆς ἦτο ἡ ἀπόκλισις καὶ ἡ προέλευσις τῶν πολυμόρφων τούτων αἰρετικῶν παραφυάδων, κάλλιον παντὸς ἄλλου ἀποδεικνύει τὸ παράδειγμα τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας, Ἀερίου, Αὐδίου καὶ τῶν πολυπληθῶν ὀπαδῶν αὐτῶν. Εἰς λεπτομερείας περὶ ἐκάστης τῶν αἰρετικῶν τούτων παραφυάδων νὰ εἰσέλθωμεν, δὲν νομίζομεν σκόπιμον, οὐδὲ χρήσιμον διὰ τὸ κύριον θέμα ἡμῶν. Παραπέμπω ἀπλῶς εἰς τὰ περὶ αὐτῶν ἐκτιθέμενα ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου, παρὰ Migne, PG 42,503/16. 339/74. Πρβλ. καὶ «Ἀγκυρωτῶν» 14, Migne, PG 43,41B.

2. Ἄλλ' ἐπιθυμῶ διεξοδικώτερόν πως νὰ ἐκθέσω τὰ περὶ τῆς αἰρέσεως τῶν λεγομένων «Εὐσταθιανῶν», περὶ ὧν ἀκροθιγῶς μόνον ἀνωτέρω ὠμιλήσαμεν. Οἱ «Εὐσταθιανοὶ» καταπληκτικὴν τῶ ὄντι συγγένειαν ἐμφανίζουν πρὸς τοὺς αἰρετικούς τοῦ Ἀμφιλοχίου. Ἡ τε ἀσκητικὴ καὶ ἐγκρατιτικὴ τάσις καὶ ἡ ὑπεροπτικὴ καὶ τοῦτ' αὐτὸ περιφρονητικὴ τούτων στάσις καὶ διάθεσις ἔναντι τῶν ἑτεροφρονούντων καὶ αὐταὶ ἔτι αἰ περὶ ἀποχῆς ἀπὸ τῶν κρεῶν καὶ ἀπὸ παντὸς ζωώδους καὶ ἐμφύχου κακοδοξίας τῶν, περὶ ὧν ἐν ἐκτάσει ὁμιλεῖ ἡ ἑναντίον αὐτῶν κυρίως ἐν Γάγγρα (340) συνελθοῦσα σύνοδος, εἶναι λίαν συγγενεῖς, ἵνα μὴ εἴπωμεν αἰ αὐταί, πρὸς τὰς κακοδοξίας τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλοχίου πολεμουμένων αἰ-

ρέσεων. Πρβ. π.χ. τὸν κανόνα 6 τῆς ἐν Γάγγρα (340) συνόδου¹: «Εἴ τις παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἰδίᾳ ἐκκλησιάζει, καὶ καταφρονῶν τῆς Ἐκκλησίας, τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐθέλοι πράττειν, μὴ συνόντος τοῦ πρεσβυτέρου, κατὰ γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου, ἀνάθεμα ἔστω». Τὸν κανόνα τοῦτον, ὡς ἐξῆς ἐρμηνεύει ὁ ἀγιορείτης Νικόδημος: «Ἐπειδὴ οἱ Εὐσταθιανοὶ ἔξω ἀπὸ τὴν κοινὴν συνάθροισιν τῶν πιστῶν τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔκαμναν κατ' ἰδίαν παρασυνάξεις, καὶ καταφρονοῦντες τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἐτέλουν ἱερουργίας χωριστὰ οἱ Πρεσβύτεροι αὐτῶν, χωρὶς τὴν γνώμην καὶ ἄδειαν τοῦ κατὰ τόπον Ἐπισκόπου, διὰ τοῦτο ἀναθεματίζει αὐτούς, καὶ τοὺς ὁμοίους αὐτοῖς ὁ παρῶν κανῶν, ὡς σχίσμα ποιοῦντας».

3. Ἡ μεταξὺ «Εὐσταθιανῶν» καὶ αἰρετικῶν τοῦ Ἄμφ. ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ σχέσις εἶναι πλέον ἢ πρόδηλος. Πρβ. κυρίως τὰ χωρία τοῦ Ἄμφ. 29,5. 31,1 ἐξ. 37,4. 43,21. 48,19. 55,14 κ.ἄ. ἔνθα λόγος γίνεται περὶ συνάξεων ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἐγκρατιτῶν καὶ Ἀποτακτιτῶν. Μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ μακρηγορήσωμεν, παραπέμπομεν ἀντὶ ἄλλου εἰς τοὺς εἴκοσι καὶ ἓνα κανόνας τῆς ἐν Γάγγρα (340) συνόδου, τοὺς ὁποίους μετ' ἐπιστάσις ἀναγινώσκων τις, θ' ἀναγνωρίσῃ πάραυτα τὴν ἐνυπάρχουσαν στενὴν σχέσιν μεταξὺ «Εὐσταθιανῶν» καὶ αἰρετικῶν τοῦ Ἀμφιλοχίου. Ἡ ἀπόρριψις τοῦ γάμου, ἡ ὑπερτίμησις τῆς ἀκρεωφαγίας, ἡ ἀποστροφή τοῦ λαμβάνειν καὶ κοινωεῖν ἐκ χειρὸς γεγαμηκότος Ἱερέως, ἡ περιφρόνησις πρὸς τὰς ἐπισήμους τῆς Ἐκκλησίας συνάξεις ἐν τοῖς ἱεροῖς Ναοῖς, ἡ ὑψηλόφρων τῶν ἐγκρατευόντων διάθεσις ἔναντι τῶν γεγαμηκότων, ὁ ὑπερτονισμὸς, ἐξ ὑψηλόφρονος διαθέσεως, τῆς ἐν ἀσκητικῷ πνεύματι καὶ ἐν ἐγκρατικῇ ἐννοίᾳ «δικαιοσύνης», κ.ἄ. π. ὑπὸ τῶν «Εὐσταθιανῶν» κηρυττόμενα καὶ ὡς ἀπόβλητα καὶ ἁμαρτωλὰ ὑπὸ τῆς ἐν Γάγγρα (340) συνόδου ἐλεγχόμενα καὶ καταδικαζόμενα, παρουσιάζουν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς ἀκρότητας καὶ κακοδοξίας, ἃς οἱ αἰρετικοὶ τοῦ Ἀμφιλ. πρεσβεύουν καὶ διακηρύττουν. Μόνον

1. Παρὰ Mansi II, 1101 καὶ Πηδάλιον, σ. 231.

ὅτι παρὰ τοῖς «Εὐσταθιανοῖς» δὲν ἀπαντᾷ ρητῶς ἡ τοῦ «αἵματος» ἀπόρριψις, ὡς παρὰ τοῖς αἰρετικοῖς τοῦ Ἄμφιλ. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι δὲν δύναται νὰ γίνῃ καὶ πλήρης συνταύτισις ἀμφοτέρων. Πλὴν ἄλλ' ὅμως ἡ μεγάλη συγγένεια ἐν τοῖς πλείστοις σημείοις τῶν αἰρετικῶν διδασχῶν αὐτῶν, δίδει ἀφορμὴν εἰς τὴν εὐλογον ὑπόθεσιν, μήπως οἱ «Εὐσταθιανοί», οἵτινες ἐγγὺς τὸ πρῶτον τῶν ὀρίων τῆς Ἐπαρχίας τοῦ Ἄμφιλ. ἔδρων, ἐπεκτείναντες εἴτα τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὴν Λυκαονικὴν Ἐπαρχίαν, ἐγένοντο αἰτία τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐξαπλώσεως τῶν ἐγκρατιτικῶν καὶ ἀποτακτικῶν αἱρέσεων ἐν τῇ Χώρα ταύτῃ, ὕστερον δ' αὐταὶ καὶ νέα στοιχεῖα προσλαβοῦσαι, ἀνεπτύχθησαν εἰς ἀνεξαρτήτους τῶν «Εὐσταθιανῶν» αἰρετικὰς παραφυάδας. Τὴν σημασίαν διὰ τὴν διάδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Ἀσκητικοῦ βίου καθόλου ἐν τῇ κεντρικῇ Μ. Ἀσίᾳ καὶ τὴν ἐκ τῆς κινήσεως ταύτης ἀναζωπύρησιν ὕστερον τῆς ἐξ ἀσκητικῆς ὁρμῆς αἰρετικῆς ἀναπτύξεως, ὑπὸ τοῦ περιφήμου Εὐσταθίου Σεβαστείας καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ, ἀπέδειξε κάλλιον παντὸς ἄλλου ὁ Fr. Loofs ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: *Eustathius von Sebaste und die Chronologie der Basiliusbriefe.* Halle 1898.

8. Ἐτεραι συγγενεῖς αἱρέσεις.

1. Περαιτέρω στενωτέρας ἢ ἀσημοτέρας σχέσεις καὶ ἐπαφὰς τῶν αἱρέσεων τοῦ Ἄμφιλ. εὔρον καὶ ἐν ταῖς ἀκολουθούσις ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου ἀναφερομέναις αἱρέσεσι, πρὸς ἃς καὶ παραπέμπω τὸν ἐπιθυμοῦντα ν' ἀσχοληθῇ εἰδικώτερον περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο: *Migne*, PG 41,441 ἐ.έ.: Κατὰ Ἐβιωναίων. 41, 617C: Κατὰ Μαρκωσίων. 51,680B: Κατὰ Ἀρχοντικῶν. 41,692: Κατὰ Κερδωνιανῶν. 41,833B/C: Κατὰ Σευηριανῶν (πρβ. καὶ 836A): 41, 840B/C: Κατὰ Τατιανῶν. 41,856A/B: Κατὰ Φρυγαστῶν, εἴτ' οὖν Μοντανιστῶν καλουμένων ἢ καὶ Τασκοδρουγιτῶν (Πρβ. καὶ 868B. 877A/B. 880B). 41,880C: Κατὰ Κυϊντιλλιανῶν εἴτ' οὖν Πεπουζιανῶν καὶ Πρισκιλλιανῶν, οἷς συνάπτονται Ἀρτοτυρῖται. 41, 881D: Κατὰ Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν. 41,956D: Κατὰ Ἀδαμια-

ων 41,960B: Κατὰ Σαμψαίων. 41,980A/D: Κατὰ Μελχισεδεκ-
κιανων. 41,1012A/B: Κατὰ Οὐαλησιων. 41,1040 C/D: Κατὰ
Ἀποστολικων (μεγάλη συγγένεια). 41,1068A/C: Κατὰ Ὁρι-
γενιανων. 42,29: Κατὰ Μανιχαίων 42,173: Κατὰ Ἱερακιτων
42,405C: Κατὰ Ἀερίου. 42,721B: Κατὰ Ἀντιδικομαριανιτων.
42,756 ε.: Κατὰ Μασσαλιανων (στενή σχέσις). Πρβ. τέλος καὶ
41,237: Κατὰ Δοσιθεων. 41,257. Κατὰ Ναζωραίων.

2. Πρὶν ἢ κατακλείσω τὸ περὶ τῆς συγκρίσεως τῶν αἰρετικῶν
τοῦ Ἀμφιλοχίου πρὸς ἑτέρας αἱρέσεις κεφάλαιον, ἐπιθυμῶ καὶ
πάλιν νὰ τονίσω ὅτι αἱ τυχὸν ἀπαντῶσαι μικραὶ ἢ μεγάλαι συγ-
γένειαι μεταξὺ τῶν αἱρέσεων τούτων, οὐδαμῶς πρέπει καὶ νὰ πα-
ρασύρη τὸν μελετητὴν εἰς ἐπισφαλῆ συμπεράσματα περὶ προε-
λεύσεως ἢ ταυτότητος τῶν αἱρέσεων τούτων. Ἀπλῶς τὸ φαινό-
μενον ἀποδεικνύει, ὅπερ καὶ ἀνωτέρω ἐτονίσθη, ὀπηλίχην δηλ.
ἐπίδρασιν ἐκάστη νεοαφανῆς αἵρεσις ἐκ προγενεστέρων ὁμοιογε-
νοῦς αἱρέσεως ὑπέστη, πόσον δ' ἐξ ἄλλου δυσχερὲς δι' ἡμᾶς σή-
μερον ἀποβαίνει, προκειμένου νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν ἐξελι-
κτικὸν κρίκον ἐκάστης αἱρέσεως ἢ νὰ ἐξιχνιάσωμεν τὰ ἴδια γνω-
ρίσματα τῆς καινοφανοῦς αἱρέσεως, συγκρίνοντες ταῦτα πρὸς τὰ
συγγενῆ γνωρίσματα προγενεστέρων ὁμοειδῶν αἱρέσεων.

Παρὰ ταῦτα, ὁ ἱστορικὸς τῆς ἀντιρρητικῆς γραμματείας οὐχὶ
μικροὺς καρποὺς θὰ δρέψῃ, ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ λίαν συγκεχυ-
μένον τοῦτο ὑλικὸν θελήσῃ νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ διαχωρίσῃ. Διότι
ἀξίζει πράγματι τὸν κόπον νὰ πληροφορηθῶμεν ἡμεῖς σήμερον,
ποῖα τὰ ἀσκητικά, ἔστω καὶ ἀντιεκκλησιαστικά, Ἰδεώδη, ἅτινα
ἐκίνουν τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς κατὰ τοὺς ἀγωνιώδεις
αἰῶνας, τοὺς μέχρι τῆς ἐπικρατήσεως τῆς νέας Θρησκείας καὶ
μετὰ ταῦτα, εἰς τὰς διαφόρους περιοχὰς τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ Βυ-
ζαντιακοῦ Κράτους, καὶ ποῖα τὰ μέσα, ἅτινα ἢ ἐπίσημος Ἐκ-
κλησία ἐν τῷ κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἀκροτήτων ἀγῶνι αὐτῆς ἔλαβε
διὰ τὴν τελικὴν ἐπικράτησίν της, εἰς ποῖα σημεῖα ἢ Ἐκκλησία
ὑπεχώρησε καὶ ἄφησε νὰ ὑποστῇ μικρὰν ἢ μεγάλην τὴν ἐπί-
δρασιν τοῦ Ἀσκητικοῦ βίου καὶ Ἰδεώδους καὶ ποίους κόπους

κατέβαλε μέχρις ὅτου δυνηθῆ νὰ διαχαράξῃ τὴν ὄντως μέσην καὶ ἀρίστην βασιλικὴν ὁδὸν ἠθικοῦ καὶ ἀληθῶς χριστιανικοῦ βίου καὶ ἀγωγῆς.

3. Ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ταύτης κρινόμενον καὶ ἐξεταζόμενον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντιρρητικὸν ἔργον τοῦ ἁγίου Ἄμφιλοχίου, μεγίστην κέκτηται καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ διὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς ἀντιρρητικῆς γραμματείας ἀξίαν, τοσοῦτο δὲ μᾶλλον, διότι ἀποκαλύπτει ἡμῖν σήμερον μίαν πτυχὴν, οὐχὶ εὐκαταφρόνητον, τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῆς Λυκαονικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ἔνδοξον, ὅσον καὶ πολυτάραχον καὶ μεστὸν σφρίγους καὶ ζωῆς χρυσοῦν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας αἰῶνα, ἦτοι τὸν Δ' αἰῶνα, καθ' ὃν ἐπίσης καὶ πλεῖστα ἐθνικιστικὰ ρεύματα, ποικίλων φυλῶν καὶ φύλων καὶ ἐθνικῶν προελεύσεων λαῶν, ἠγωνίζοντο νὰ διατηρήσουν τὴν φυλὴν των καὶ τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν καὶ ἰδιαιτερότητα, ἐναντίον πολλὰκις τοῦ ἐπισήμου Κράτους, τοῦ μετὰ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας συνεργαζομένου, διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἀποσχιστικῶν αἰρετικῶν τάσεων, αἱ ὁποῖαι ὅμως συνήγειραν ὠρισμένα φύλα εἰς ὁμαδικὴν συγκέντρωσιν καὶ ἐνιαίαν παράταξιν κατὰ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἐπισήμου Κράτους¹.

4. Διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις καλύτερον τοὺς πολυπλεύρους καὶ ὀτρηροὺς ἀγῶνας τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας κατὰ τῶν ποικιλιανύμων αἱρέσεων καὶ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς «Ὁρθοδόξιας» ὑπὸ τὴν γενικωτέραν αὐτῆς ἔννοιαν καὶ σημασίαν, δὲν ἔχει ἢ ν' ἀναγνώσῃ τὸν ἐν ἐπιστεγάσματι ἐκδοθέντα ΚΑ' Κανόνα τῆς ἐν Πάγγρα (340) συνόδου: «Ταῦτα δὲ γράφομεν, οὐκ ἐκκόπτοντες τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰς Γραφὰς ἀσκεῖσθαι βουλομένους, ἀλλὰ τοὺς λαμβάνοντας τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀσκήσεως εἰς ὑπερηφανίαν, κατὰ τῶν ἀφελέστερον βιούντων ἐπαιρομένους τε, καὶ παρὰ τὰς Γραφὰς, καὶ τοὺς ἐκκλη-

1. Περὶ ὅλων αὐτῶν τῶν παρ' αἰρετικοῦς τάσεων ὁμιλεῖ καὶ ὁ Runciman ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: *The medieval Manichees. A. Study of the Christian dualist Heresy.* Cambridge, Univ. Press: 1948. (καὶ γαλλικὴ μετάφρασις 1949).

σιαστικούς κανόνες, καινισμούς εισάγοντες. Ἡμεῖς τοιγαροῦν, καὶ παρθενίαν μετὰ ταπεινοφροσύνης θαυμάζομεν, καὶ ἐγκράτειαν μετὰ σεμνότητος καὶ θεοσεβείας γινομένην, ἀποδεχόμεθα. Καὶ ἀναχώρησιν τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων μετὰ ταπεινοφροσύνης ἀγάμεθα. Καὶ γάμου συνοίκησιν σεμνήν, τιμῶμεν. Καὶ πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐποίας, οὐκ ἐξουθενοῦμεν. Καὶ λιτότητα καὶ εὐτέλειαν ἀμφιασμάτων, δι' ἐπιμέλειαν μόνον τοῦ σώματος, ἀπερίεργον, ἐπαινοῦμεν, τὰς δὲ ἐκλύτους καὶ τετρυμένας ἐν τῇ ἐσθῆτι περιόδους, ἀποστρεφόμεθα. Καὶ τοὺς οἴκους τοῦ Θεοῦ τιμῶμεν καὶ τὰς συνόδους τὰς ἀπ' αὐτοῖς, ὡς ἀγίας καὶ ἐπωφελεῖς, ἀσπαζόμεθα. Οὐ συγκλείοντες τὴν εὐσέβειαν ἐν τοῖς οἴκοις, ἀλλὰ πάντα τόπον τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοῦ οἰκοδομηθέντα, τιμῶντες. Καὶ τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ συνέλευσιν, ὡς ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ, προσιέμεθα. Καὶ τὰς καθ' ὑπερβολὴν εὐποίας τῶν ἀδελφῶν, τὰς κατὰ τὰς παραδόσεις διὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς πτωχοὺς γινομένας, μακαρίζομεν. Καὶ πάντα, συνελόντως εἰπεῖν, τὰ παραδοθέντα ὑπὸ τῶν θείων Γραφῶν καὶ Ἀποστολικῶν Παραδόσεων, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, γίνεσθαι, εὐχόμεθα».

9. Αἱ ἐπίδρασεις τῶν ἀσκητικῶν καὶ ἐγκρατικῶν τάσεων ἐπὶ τοῦ πλήθους.

1. Ὀπόσῃν δὲ καὶ ὀπηλίκῃν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πολλοῦ πλήθους καὶ ἐπὶ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἤσκησαν ἀσκητικαίτινες τάσεις, αἵτινες ἐν τῷ ἀσκητικῷ αὐτῶν ζήλῳ καὶ τῷ ἐξαγνιστικῷ αὐτῶν ἐνδιαφέροντι, ὡς ἐπίστευον, εἰς ἀκρότητας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς κακοδοξίας καὶ τοῦτ' αὐτὸ εἰς αἰρετικὰς δοξασίας κατήνησαν, ἐν τῷ ἀγῶνί των ν' ἀποκαθάρουν τὴν ἐν τῷ κόσμῳ βιοῦσαν Ἐκκλησίαν, ὡς ἐπίστευον, ἀποδεικνύει, κάλλιον παντὸς ἄλλου ὁ ΝΑ' κανὼν τῶν ἀγίων Ἀποστόλων¹ ἔχων οὕτω: «Εἴ τις Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ κα-

1. Hefele, Konziliengeschichte I² 816. Πρβ. ἐπίσης τὸν ΝΒ' κανόνα τῆς ἰδίας συνόδου, ὡς καὶ τὸν ΙΔ' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου τοῦ 314, παρὰ Hefele, Ἔνθ' ἀν., σ. 233. Ἴδὲ καὶ Const. apost. VI, 10 παρὰ Migne, PG I, 933B. Πηδάλιον, σ. 35, 37, 218. Ῥάλλη-Ποτλή, Σύνταγμα τ. Β', 67.

ταλόγου τοῦ Ἱερατικοῦ γάμου καὶ κρεῶν καὶ οἴνου, οὐ δι' ἄσκησιν, ἀλλὰ διὰ βδελυρίαν ἀπέχεται, ἐπιλαθόμενος, ὅτι πάντα καλὰ λίαν, καὶ ὅτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ βλασφημιῶν διαβάλλοι τὴν δημιουργίαν, ἢ διορθούσθω, ἢ καθαιρείσθω καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω. Ὡσαύτως καὶ λαϊκός».

2. Ἐὰν λοιπὸν μεταξὺ τῶν ὑψηλὰ ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα κατεχόντων τοιαῦται ἀσκητικαὶ ἀκρότητες καὶ κακοδοξίαι πρόσφορον εὖρον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν, δύναται τις νὰ φαντασθῆ, ὀπηλίκην αὐταὶ ἐπίδρασιν ἔσχον ἐπὶ τὰς λαϊκὰς κυρίως μάζας, αἵτινες ἐθεώρουν, ὡς ἦν ἐπόμενον, τὸν Χριστιανισμόν, κατὰ πρῶτιστον λόγον, ἀπάρνησιν ἐκ τῶν ἐγκοσμιῶν, τὴν δὲ ἐν τῷ κόσμῳ βιοῦσαν Ἐκκλησίαν, ὡς ἁμαρτωλὴν καὶ μὴ ἀντιπροσωπευτικὴν πλέον τοῦ καθαροῦ καὶ ἀγνοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος. Καὶ ἐὰν ἐν τῷ ἀσκητικῷ αὐτοῦ ζήλῳ ὁ μοναχικὸς βίος, ὅστις διὰ τῆς κολοσσιαίας αὐτοῦ διαδόσεως καὶ ἴδιον ἀπέκτησε Δίκαιον ἐν αὐτῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐξετράπη πολλάκις εἰς ὑπερβολὰς ὀθνείας καὶ ἀποβλήτους καὶ κακοδοξίας κατακριτέας, ἐν τούτοις οὐδαμῶς πρέπει νὰ παραγνωρίσῃ τις συγχρόνως καὶ τὰς μεγίστας ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας, ἣν πολλάκις συνεκράτησεν ἀπὸ κοσμικὰς καὶ ἐτέρας ἀκρότητας, οὐχὶ ὀλιγώτερον ἐπιληψίμους τῶν ἀσκητικῶν ἀκροτήτων.

3. Ἡ ἐπίσημος καὶ ἐν τῷ κόσμῳ βιοῦσα Ἐκκλησία εὐρέθη οἰκοθεν ὑποχρεωμένη τὸ μὲν ν' ἀναστείλῃ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀσκητικὴν ἰδεολογίαν καὶ συγκρατήσῃ ταύτην ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ὀρθοῦ καὶ γνησίου χριστιανικοῦ πνεύματος, τὸ δὲ ν' ἀποτρέψῃ τοὺς ἑαυτῆς ἀντιπροσώπους ἀπὸ πλήρη κοσμικοποίησιν καὶ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ καθαροῦ χριστιανικοῦ ἰδεώδους. Τὴν μέσσην δὲ ταύτην ἀγίαν καὶ σφύζουσαν ὄντως ὁδὸν ἐξελέξαντο πάντες μὲν οἱ μεγάλοι Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι ἐν τῷ κατὰ τῶν αἱρέσεων ἀγῶνι αὐτῶν, πρὸ παντὸς δ' ἄλλου ὁ ἡμέτερος Ἀμφιλόχιος, Μητροπολίτης Ἱκονίου, τοῦ ὁποίου τὸ «Περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως ἔργον» ἀποτελεῖ μεγίστην συμβολὴν εἰς ἐπικράτησιν γνησίου καὶ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος.

4. Ἡ μεγάλη τῶν ἀσκητικῶν ἰδεῶν ἐπίδρασις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἐδημιούργησεν οὐ μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ζητήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Πολιτείαν συνεκίνησεν, ἐφ' ὅσον μεγάλα λαϊκὰ στρώματα ἐφαίνοντο ἐκδεχόμενα τὰς ἀσκητικὰς ταύτας ἀκρότητας. Ἐκ τούτου ἡ Πολιτεία εὐρέθη πολλάκις εἰς τὴν ἀνάγκην δι' εἰδικῶν αὐτοκρατορικῶν Νόμων νὰ συμβοηθῆσῃ τῇ ἀγωνιζομένῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ καταδικάσῃ τὰς ἀσκητικὰς κακοδοξίας τε καὶ ἀκρότητας. Πλεῖστοι αὐτοκρατορικοὶ Νόμοι θὰ ἦσαν δι' ἡμᾶς σήμερον ἀνερμήνευτοι καὶ γριφώδεις, ἂν μὴ ἀντιρρητικὰ ἔργα, οἷον τὸ παρὸν τοῦ Ἀμφιλοχίου ἔργον, δὲν ἐπέχυνον πλήρες φῶς εἰς τὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκ τούτου ὀρθῶς, νομίζω, ἐχαρακτηρίσθη τὸ ἔργον τοῦ Ἀμφιλοχίου, ὡς «Σχόλιον» εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς, κατὰ τῶν ἀσκητικῶν ἀκροτήτων, Νόμους (Πρβλ. Ficker, σ. 104).

10. Ἀξιολόγησις τοῦ ἔργου τοῦ Ἀμφιλοχίου, «περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως» καὶ τελικαὶ κρίσεις καὶ συμπεράσματα.

1. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ἱεροῦ Ἀμφιλοχίου, ὡς ἀποτεινόμενον εἰς ἀπλουστέρους περὶ τὴν μάθησιν ἀνθρώπους, εἶναι γεγραμμένον μετὰ καταπλησσοῦσης ἀπλότητος, σαφηνείας καὶ γλωσσικῆς διαυγείας. Προκαλεῖ ἐντύπωσιν, ἐν ὅψει τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν τοῦτο ἐγράφη, ἡ γλωσσικὴ τούτου ἀπλότης καὶ καθαρότης. Πέποιθα ὅτι ὁ ἱστορικὸς τῆς Γλωσσολογίας θὰ εὔρη ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι μίαν ἀξιολογωτάτην πηγὴν πρὸς γινῶσιν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς «κοινῆς» λεγομένης γλώσσης, μετὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἐκτίθενται ἀπλῶς καὶ ἀπερίττως λαϊκαὶ κυρίως ἰδέαι, διότι ἐπεζήτει τὰς λαϊκὰς ἀσκητικὰς ἀκρότητας ν' ἀναιρέσῃ, διὰ συλλογισμῶν καταληπτῶν ὑπὸ τῶν ἀντιπροσωπευόντων τὰς ἀσκητικὰς ἀκρότητας λαϊκῶν κυρίως στρωμάτων.

2. Πόσον τῷ ὄντι ἀπλοῦς δείκνυται, ὅταν ἐκτίθησι τὴν δρᾶσιν

καὶ ἐπίδρασιν τοῦ διαβόλου ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους¹. Μετὰ τῆς ἰδίας σαφηνείας καὶ ἀπλότητος ἐκθέτει ἅμα τὴν περὶ ἀ γ ι ό τ η τ ο ς τῆς ὕλης διὰ τοῦ Κ. ἢ Ἰ.Χ. θεωρίαν, ἐν οἷς οὗτος, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ γραφικοῦ χωρίου Α' Τιμ. 4,5² ἐν σ. 72,1³ λέγει: «Δέδεικται οὖν καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ μέχρι τοῦ πάθους αὐτοῦ μετελάμβανον τῶν κτισμάτων αὐτοῦ· μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὁ Κύριος διὰ τῆς οἰκειᾶς αὐτοῦ ἀγαθότητος καὶ οἰκονομίας ἡγίασε τὰ ἑαυτοῦ κτίσματα».

3. Ἀναμφιβόλως ἡ θεωρία αὕτη ὁρμᾶται ἐκ τῆς προϋποθέσεως, ὅτι ὁ κόσμος ἵστατο μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ σατανᾶ. Καὶ ἡ ἀντίληψις αὕτη, ἡ τοσοῦτον διαδεδομένη καὶ ὑπὸ πολλῶν Θεολόγων τότε ἀντιπροσωπευομένη, τοῦ «δ υ α δ ι σ μ ο ὦ» δῆλον ὅτι, ἐπικρατήσασα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μ α ν ι χ α ῖ σ μ ο ὦ, συνεκλόνησε κυριολεκτικῶς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας⁴: «Καὶ Χριστοῦ ἡ παρουσία ἀπ' οὐρανοῦ ὄλην τὴν γῆν ἡ γ ί α σ ε, τοὺς αὐτὸν μεταλαμβάνοντας ἐν ἀληθείᾳ». Ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἱστορικῆς ταύτης πραγματικότητος καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἔρου «ἀ γ ι ᾶ ζ ε ι ν», ἐν λειτουργικῇ ἐννοίᾳ, ἀποβαίνει περισσότερο νοητὴ καὶ καταληπτὴ.

4. Τὴν αὐτὴν ἀπλότητα καὶ σαφήνειαν ἐπιδεικνύει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς καὶ ὅταν ἀναπτύσῃ τὴν περὶ Ἐκκλησίας θεωρίαν αὐτοῦ, ἣν παραβάλλει ὅτε μὲν πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων, ἐξ ἧς ἀπεσπάσθησαν αἱ αἱρέσεις καὶ αἰρετικαὶ παραφυάδες, ὅτε δὲ πρὸς τὸν παράδεισον, διὰ ν' ἀποδείξῃ σφαλλομένους τοὺς αἰρετικούς κηρύττοντας «μονοειδῆ», ἥτοι ἄτεγκτον καὶ ἀκαμπτον καὶ μονομερῆ ἀρετολογία, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν θαυμάζουσαν μὲν τὴν παρθενίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν γάμον τιμῶσαν· τὸν πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης δεχομένην καὶ τὴν εὐποιίαν

1. σ. 25. ἐ. ἐ.

2. Πρβ. Ἐβρ. 2,11.

3. Πρβ. 62,8· 70,20.

4. Πρβ. τοὺς λόγους τοῦ Ἐπιφανίου ἐν τῷ «Ἀγκυρωτῷ» αὐτοῦ, παρὰ Migne, PG 43,89A/B.

ἐπαινοῦσαν· τὴν ἀσκήσιν καὶ τὴν ἐγκράτειαν μετὰ σεμνότητος καὶ θεοσεβείας γινομένην γεραίρουσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἐν Χριστῷ, διαβίωσιν οὐχ ἤττον ἀμείβουσαν καὶ τιμῶσαν κλπ.

5. Οὕτω λοιπὸν ὁ Ἀμφιλόχιος ἀγεται νὰ δώσῃ ἓνα θαυμάσιον τῷ ὄντι ὄρισμὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὸν παράδεισον τῆς Π.Δ. Ἴδου τί σχετικῶς λέγει: «Ὅντως γὰρ παράδεισος ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἐν ἧ καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, καὶ ἡ πηγὴ ἡ ἀνερχομένη ἐκ τῆς γῆς καὶ ποτίζουσα τὸν παράδεισον, ἐξ ἧς καὶ οἱ τέσσαρες ποταμοὶ ἀπορρέουσιν· ἔχει δὲ καὶ πολλὴν διαφορὰν καρπῶν. Διὰ τοῦτο γὰρ παράδεισος, ἐπειδὴ πολλὰ εἶδη καρπῶν· μονοειδῆς γὰρ παράδεισος οὐκ ἔστιν, ὡς οἱ ἀποστάται λέγουσιν. Ἐκαστος δὲ καθὼς πίστεως καὶ σπουδῆς ἔχει, αὐξάνει καὶ καρποφορεῖ· μόνον μενέτω ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται· «πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου· ἐν ταῖς ἀύλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσιν»¹.

6. Προσεπαθήσαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ «Τίνες αἱ καταπολεμούμεναι ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἀμφιλοχίου «Περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως» αἱρέσεις». Καὶ ἐκ τῆς ἄχρι τοῦδε ὑφ' ἡμῶν γενομένης κριτικῆς, ἱστορικῆς καὶ συγκριτικῆς πρὸς ἄλλας ὁμοειδεῖς αἱρέσεις ἀντιπαραβολῆς, πεποίθαμεν ὅτι ἀπεδείξαμεν ὅτι αἱ αἱρέσεις τοῦ Ἀμφιλοχίου, παρὰ τὴν πολλαπλὴν πρὸς πλείστας ἄλλας ὁμοειδεῖς αἱρετικὰς παραφυάδας ὁμοιότητα, ἔχουσι καὶ ἴδια χαρακτηριστικά, χαρακτηρίζοντα ταύτας καὶ διακρίνοντα ἀπὸ τὰς λοιπὰς αἱρέσεις. Καὶ οὕτως ἤχθημεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ περὶ ὧν πρόκειται αἱρέσεις εἶναι αἱ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀμφιλοχίου ὀνομαζόμεναι «Ἐγκρατικαὶ» καὶ «Ἀποτακτικαὶ», οἱ δὲ ὀπαδοὶ των εἶναι οἱ «Ἐγκρατῖται» καὶ «Ἀποτακτῖται».

1. Πρβ. Ψαλμ. 91,14. Ὅρα καὶ σ. 28,3 ἐ. τοῦ ἔργου τοῦ Ἀμφιλοχίου.

7. Ἐὰν ἐφείλκυσε τὸ ἔργον τοῦτο τὴν ἡμετέραν προσοχὴν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν πεποίθησιν ἡμῶν ὅτι τοῦτο, ὡς ἀνωτέρω πολλάκις ἐτονίσσαμεν, ἔχει μεγάλην καὶ σπουδαίαν ἀξίαν καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ διὰ τὴν Ἐπιστήμην, διότι εἶναι μοναδικὸν ἐκτενὲς ἀντιρρητικὸν ἔργον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καὶ ἀνυπολογίστου σημασίας ἐπομένως δι' ἡμᾶς σήμερον, ἐφ' ὅσον μᾶς μεταφέρει εἰς τὴν ζωὴν μιᾶς ἐπαρχιακῆς Ἐκκλησίας, τῆς Λυκαονικῆς, καὶ γνωρίζει ἡμῖν τὰ διαφέροντα καὶ τὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας καθόλου κατὰ τὴν ἔνδοξον, ὅσον καὶ πολυτάραχον ἐποχὴν τῆς Δ' μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος.

8. Τέλος ἀποκαλύπτει ἡμῖν σήμερον πρὸς ὁποίους καὶ ὀπόσους ἀντιπάλους εἶχε ν' ἀντεπεξέλθῃ ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία, ὡς καὶ τὰς δυσχερείας, ἃς αὕτη ἀντιμετώπιζε, μέχρις οὗ ὀδηγήσῃ τὴν ὁλκάδα τοῦ Χριστοῦ, διὰ μέσου ποικίλων πολλάκις σκοπέλων παραπορευομένην, εἰς λιμένα εὐδίου, ἀσφαλῆ καὶ σωτήριον, χωρὶς νὰ παρεκκλίνῃ τῆς εὐθείας, τῆς ἀληθοῦς, τῆς ὄντως βασιλικῆς μέσης ὁδοῦ, ἣν ἐπεδείκνυεν αὐτῇ ἡ ἀπλανὴς τοῦ Κυρίου πυξίς καὶ ὁ ἀληθὴς πολικὸς ἀστὴρ, ὁ Χριστός.

(Συνεχίζεται)